

УДК 37.01+37.09:004

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ОСВІТІ УКРАЇНИ

Носкова М.В.

Національний університет «Львівська політехніка»

У статті представлено аналіз нормативно-правової бази України щодо використання інформаційних технологій в освіті за період незалежності. Висвітлено ключові пріоритети, цілі та завдання інформатизації освітньої галузі відповідно до Законів України. Означено напрями розвитку процесу інформатизації освіти на період до 2025 року, що декларуються у стратегічних нормативних документах. Виявлено проблеми реалізації нормативних актів щодо впровадження ІТ у освіті України.

Ключові слова: інформатизація, ІКТ, Закон України, Національна стратегія розвитку, наказ МОН України.

Постановка проблеми. Використання інформаційних технологій (ІТ) у всіх сферах життя стало характерною ознакою сучасності. Пріоритетність і важливість ІКТ визнані у світі, тому в системі освіти за кордоном одним із пріоритетних завдань є розвиток, впровадження та використання ІТ. Це підтверджене різними нормативними й установчими документами, ухваленими країнами-членами ЄС, Радою Європи (Стратегія «ЄС 2020», Лісабонська стратегія, Окінавська Хартія глобального інформаційного суспільства). Україна прагне інтеграції в ЄС, що актуалізує увагу до ключових положень зазначених документів під час творення перспективних планів розвитку української системи освіти.

Аналіз нормативної бази дослідження. Реформування чинної системи освіти як домінуючий напрям модернізації країни відображено в низці нормативно-правових документів, а саме: у Національній доктрині розвитку освіти (2002), Національній стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року (2013), Національній програмі інформатизації (1998), проекті Концепції розвитку освіти України на період із 2015 до 2025 року (2014), Державній програмі «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці» на 2006-2010 роки (2005), Державній цільовій програмі «Сто відсотків» (2011), Національному проекті «Відкритий світ» (2012), Указі Президента України «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» (2010), «Концепції нової української школи» (2016), «Дорожню карту освітньої реформи (2015-2025)» (2015), проекті нового Закону України «Про освіту» та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Велика кількість нормативно-правових актів, які так чи інакше регламентують процес інформатизації навчальних закладів (НЗ) України, використання ІТ у навчально-виховному процесі (НВП) та професійному розвитку педагогів, тим не менш не сприяють активізації даних процесів у НЗ. Норми законів та підзаконних актів носять декларативний характер, через не виконуються, або реалізуються не в повному об'ємі і з суттєвим запізненням.

Мета статті. Представити аналіз нормативно-правової бази України щодо використання ІТ у освітній галузі та, за можливості, виявити причини гальмування їх виконання.

Виклад основного матеріалу. Національна доктрина розвитку освіти стала одним з основних документів, що визначив стратегічні напрями реформування та розвитку освітньої галузі України. У розділі IX «Інформаційні технології в освіті» зазначається, що «Пріоритетом розвитку освіти є впровадження сучасних ІКТ, що забезпечують даліше удосконалення НВП, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві. Це досягається шляхом: забезпечення поступової інформатизації системи освіти, спрямованої на задоволення освітніх інформаційних і комунікаційних потреб учасників НВП; запровадження дистанційного навчання із застосуванням у навчальному процесі та бібліотечній справі ІКТ поряд з традиційними засобами; розроблення індивідуальних модульних навчальних програм різних рівнів складності залежно від конкретних по-

реб, а також випуску електронних підручників; створення індустрії сучасних засобів навчання, що відповідають світовому науково-технічному рівню <...>. Держава підтримує процес інформатизації освіти, застосування ІКТ у системі освіти; сприяє забезпеченню НЗ комп'ютерами, сучасними засобами навчання, створенню глобальних інформаційно-освітніх мереж» [8].

Інформатизація вітчизняної системи освіти тісно пов'язана з ухваленням нормативно-правових актів стосовно забезпечення процесу інформатизації. В Україні «одним із пріоритетних напрямів інформатизації є освіта і наука. Процес державної координації процесу інформатизації розпочався після ухвалення 1998 року Закону України (ЗУ) «Про Національну програму інформатизації» [3] і ЗУ «Про Концепцію Національної програми інформатизації» [2].

ЗУ «Про Національну програму інформатизації» уперше в Україні на рівні найвищого законодавчого документа надав визначення і тлумачення новим для економіки та суспільства поняттям, пов'язаним з інформатизацією, окреслив стратегію розвитку проблем забезпечення інформаційних потреб та підтримки у сферах загальнодержавного значення. Тут обґрунтовано засадничі принципи й положення щодо процесу інформатизації України. Зокрема, виокремлено її основні напрями, серед яких: інформатизація науки, освіти й культури. У ст. 5 серед основних цілей і завдань Національної програми інформатизації названо «створення загальнодержавної мережі інформаційного забезпечення науки, освіти, культури, охорони здоров'я тощо» [2]. Зокрема, у Розділі III зазначено, що «першочергові пріоритети надаються створенню нормативно-правової бази інформатизації, <...> формуванню комп'ютерної мережі освіти, науки та культури як частини загальносвітової мережі Internet; здійсненню заходів щодо інформаційної безпеки» [2]. У Розділі VI наголошено, що «найважливішою частиною національної інфраструктури інформатизації є національна система інформаційних ресурсів – розподілений банк даних і знань з різних галузей виробництва, науки, культури, освіти, торгівлі тощо» [2]. Окремим пунктом описані ключові завдання інформатизації освіти, науки та культури, серед яких – удосконалення форм і змісту навчального процесу, упровадження комп'ютерних методів навчання й тестування, індивідуалізація навчання, можливість урахування психофізіологічних особливостей кожної дитини тощо. Схарактеризовано бажані результати інформатизації освіти: «розвиток інформаційної культури людини (комп'ютерної освіченості); розвиток змісту, методів і засобів навчання до рівня світових стандартів; скорочення терміну та підвищення якості навчання і тренування на всіх рівнях підготовки кадрів; інтеграція навчальної, дослідницької та виробничої діяльності; удосконалення управління освітою» [2], а також «розвиток системи індивідуального безперервного навчання на основі автоматизованих навчальних курсів та систем, інтелектуальних комп'ютерних і дистанційних технологій навчання» [2]. **Першорядним завданням інформатизації освіти визнане створення глобальної комп'ютерної мережі освіти та науки.**

Упродовж останніх 15 років ухвалено низку ЗУ, нормативних актів Кабінету Міністрів України (КМУ), Указів Президента України щодо інформатизації освіти та запровадження дистанційної й відкритої освіти. До них належать Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні», ЗУ «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки України», ЗУ «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні». На реалізацію окреслених завдань спрямовано ухвалені відповідно до зазначених документів: Постанову КМУ від 13 липня 2004 року № 905 «Про затвердження Комплексної програми забезпечення загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладів сучасними технічними засобами навчання з природничо-математичних і технологічних дисциплін» на 2005-2011 рр., Постанову КМУ від 7 грудня 2005 року № 1153 «Про затвердження Державної програми «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці» на 2006-2010 рр.» тощо.

У Загальних положеннях ЗУ «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», де підсумовано процес інформатизації суспільства станом на початок 2007 року, зазначено, що «ступінь розбудови інформаційного суспільства в Україні порівняно із світовими тенденціями є недостатнім і не відповідає потенціалу та можливостям України». Серед причин названо недостатній рівень комп'ютерної й інформаційної грамотності населення, повільне впровадження нових методів навчання із застосуванням сучасних ІКТ. Також констатовано, що «рівень інформаційної представленості України в інтернет-просторі є низьким, а присутність україномовних інформаційних ресурсів – недостатньою» [4]. Для подолання зазначених проблем у галузі освіти і науки в Законі виокремлено стратегічні цілі «забезпечення комп'ютерної та інформаційної грамотності населення, насамперед шляхом створення системи освіти, орієнтованої на використання новітніх ІКТ у формуванні всебічно розвиненої особистості; створення загальнодержавних інформаційних систем». Крім того, окреслено стратегічні напрями, а саме: «надання кожній людині можливості для здобуття знань, умінь і навичок з використанням ІКТ під час навчання, виховання та професійної підготовки; створення умов для забезпечення комп'ютерної та інформаційної грамотності усіх верств населення, створення системи мотивацій щодо впровадження і використання ІКТ для формування широкого попиту на такі технології в усіх сферах життя суспільства» [4]. Також сформульовано конкретні цілі у сфері підготовки людини для роботи в інформаційному суспільстві: «розробити методологічне забезпечення використання комп'ютерних мультимедійних технологій при викладанні шкільних предметів та дисциплін, врахування в системах навчання студентів педагогічних ВНЗ і перепідготовки вчителів особливостей роботи з ІКТ; вдосконалити навчальні плани, відкрити нові спеціальності з новітніх ІКТ, втілити принцип «освіта протягом усього життя»; створити системи дистанційного навчання та забезпечити на їх основі ефективне впровадження і використання ІКТ на

всіх освітніх рівнях усіх форм навчання; забезпечити на відповідному рівні НЗ та наукові установи сучасними економічними та ефективними засобами ІКТ і необхідними інформаційними ресурсами; забезпечити вільний доступ до засобів ІКТ та інформаційних ресурсів, особливо у сільській місцевості та важкодоступних населених пунктах; забезпечити розвиток національної науково-освітньої інформаційної мережі та інформаційних ресурсів за головними галузями знань, її приєднання, зокрема, до європейських науково-освітніх мереж» [4]. Необхідно зазначити, що через об'єктивні суспільно-політичні й економічні проблеми реалізація цього ЗУ в повному обсязі у визначені законом терміни виявилась неможливою.

У галузевій Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти, затвердженій наказом МОН України 14 серпня 2013 р. № 1176, приділено увагу проблемі інформатизації й використанню ІКТ у процесі підготовки педагогічних кадрів та в системі підвищення кваліфікації педагогів. Зокрема, у п. 3 «Пріоритетні завдання розвитку неперервної педагогічної освіти» зазначено, що до пріоритетів належить «модернізація на всіх рівнях освіти змісту, форм, методів та технологій навчання відповідно до вимог інформаційного громадянського полікультурного суспільства» [6].

Наказ МОН України № 665 від 1 червня 2013 року «Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів» [7] регламентує ключові ознаки та кваліфікаційні вимоги до педагогічних і науково-педагогічних працівників. У наказі також сформульовано дефініції інформаційної компетентності: «якість дій працівника, що забезпечують ефективний пошук, структурування інформації, її адаптацію до особливостей педагогічного процесу і дидактичних вимог, формулювання навчальної проблеми різними інформаційно-комунікативними способами, кваліфіковану роботу з різними інформаційними ресурсами, професійними інструментами, готовими програмно-методичними комплексами, що дозволяють проектувати рішення педагогічних проблем і практичних завдань, використання автоматизованих робочих місць педагогічного та науково-педагогічного працівника в освітньому процесі; регулярну самостійну пізнавальну діяльність, готовність до ведення дистанційної освітньої діяльності, використання комп'ютерних і мультимедійних технологій, цифрових освітніх ресурсів в освітньому процесі, ведення документації навчального закладу на електронних носіях» [7].

Суспільно-політичні зміни в Україні, що відбуваються після Революції Гідності, активізували у 2014 році процес реформування освітньої галузі. Певні зміни у формуванні єдиної державної освітньої політики у сфері інформатизації ЗНЗ та створення інформаційного освітнього середовища НЗ задекларовано у «Концепції нової української школи», що була презентована Міністром освіти і науки у серпні 2016 року. Зокрема, у розділі 9, «Сучасне освітнє середовище», Концепції зазначається «Організація нового освітнього середовища потребує широкого використання нових ІТ-технологій, нових мультимедійних засобів навчання, оновлення лабораторної бази для ви-

вчення предметів природничо-математичного циклу. Запровадження ІКТ в освітній галузі перейде від одноразових проектів до системного процесу, що охоплює всі види діяльності. ІКТ суттєво розширяють можливості педагога, оптимізують управлінські процеси, таким чином формуючи в учня важливі для нашого сторіччя технологічні компетентності. Розвиватиметься інфраструктура для забезпечення різних форм навчання. Зокрема буде створено освітню онлайн платформу з навчальними і методичними матеріалами для учнів, учителів, батьків і керівників НЗ» [5, с. 28-29].

У 2015 році на сайті МОН України оприлюднено «Дорожню карту освітньої реформи (2015-2025)». Це, як зазначається у преамбулі, «матриця освітніх реформ, яка доводить до певного рівня деталізації заходи, необхідні для запровадження реформ, встановлює певні часові рамки, але при цьому залишає простір для постійного доопрацювання, кореляції та доповнень» [1, с. 3]. Дорожня карта містить 4 розділи, у яких представлено 216 системних дій та заходів, які необхідно здійснити упродовж 2015-2025 рр. для забезпечення успішного реформування системи освіти України «Це – робочий документ, який передається до МОН України як детальний план реалізації освітньої реформи, програма дій, що розрахована щонайменше на одне десятиліття» [1, с. 6]. Автори Дорожньої карти зазначають, що з 216 репрезентованих дій та заходів 73 потребують значних додаткових витрат, 78 зазнають значного опору та стикнуться з бюрократичними бар'єрами, 36 з них будуть політично непопулярними рішеннями і 119 – потребують масштабних інтелектуальних ресурсів. На жаль, проблема інформатизації навчальних закладів, створення у них інформаційного середовища та впровадження відповідної підготовки педагогів до використання ІТ у навчанні та управлінні у Дорожній карті не перебуває на пріоритетних позиціях і носить більш матеріальний ніж інтелектуальний характер, тобто, в черговий раз поняття інформатизації підміняється питанням комп'ютеризації НЗ. Зокрема, у п. 16.2. Дорожньої карти пропонується «до 2017 року забезпечити всі навчальні заклади середньої освіти ширококутовим Інтернетом» [1, с. 24], при цьому зазначається, що даний захід потребує значних фінансових затрат. У рамках розробки Національного курикулуму загальної середньої освіти, який заплановано розробити у 2018-2019 рр., окремим пріоритетом вилучено запровадження стандартів/індикаторів ІКТ-компетентності (IT-competence, computer skills) для учнів і викладачів на рівні міжнародних показників (ICDL/ECDL) [1, с. 31], однак автори Дорожньої карти у ризиках зазначають інституційну неспроможність реалізації завдання.

Триває робота законотворців та експертів щодо створення нового ЗУ «Про освіту», який є базовим у законодавчому забезпеченні освіти. Його ухвалення дозволить розблокувати оновлення законів «Про середню освіту» та «Про професійну освіту», а також створення закону «Про національну систему кваліфікацій». Проект Закону «Про освіту» 6 жовтня 2016 року пройшов перше читання у Верховній Раді України. У даний час триває процес його доопрацювання та підготовки до другого читання.

Висновки. Отже, незважаючи на численну кількість нормативно-правових актів, що визначають, регламентують і покликані контролювати процес інформатизації вітчизняної освіти, більшість із них не виконує своїх функцій через недосконалу систему фінансування, відсутність або недосконалу систему впровадження, недостатність підзаконних актів, які описують механізми впровадження й діяльність державних та інших структур для реалізації поставлених завдань, через брак достатньої

роз'яснювальної роботи на місцях тощо. Можна вважати процес формування нормативно-правової бази інформатизації вітчизняної освіти незавершеним і таким, що потребує подальшого вдосконалення. Наслідком цієї ситуації стає проблемність широкомасштабного впровадження ІТ у систему освіти через брак широкого розуміння важливості таких дій, залишковий підхід до фінансування й організації процесів створення єдиного освітнього інформаційного середовища.

Список літератури:

1. Дорожня карта освітньої реформи (2015-2025) / Стратегічна дорадча група при МОН України. БФ «Інститут розвитку освіти». – Київ, 2015. – 78 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://goo.gl/9kRlrG>
2. Закон України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/75/98-%D0%B2%D1%80>
3. Закон України «Про Національну програму інформатизації» // Урядовий кур'єр. – 1998. – 12 березня. – С. 9-12.
4. Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/537-16>
5. Концепція «Нова українська школа». Ухвалено рішенням Колегії МОН України від 27 жовтня 2016 року. [Електронний ресурс] / МОН України. – Режим доступу: <https://goo.gl/OoaCWn>
6. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження галузевої Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/36816/.
7. Наказ Міністерства освіти і науки України № 665 від 01.06.2016 р. «Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/other/37302/>.
8. Указ Президента України «Про національну доктрину розвитку освіти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>

Носкова М.В.

Національний університет «Львівська політехніка»

НОРМАТИВНО-ПРАВОВАЯ БАЗА ПО ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБРАЗОВАНИИ УКРАИНЫ

Аннотация

В статье представлен анализ нормативно-правовых актов Украины принятых за период независимости, которые регламентируют процесс использования информационных технологий в образовании. Рассмотрены основные приоритеты, цели и задания информатизации образования согласно Законам Украины. Определены направления развития процесса информатизации образования Украины на период до 2025 года, задекларированные в стратегических нормативных документах. Выявлены проблемы реализации нормативных актов по внедрению ИТ в образовании Украины.

Ключевые слова: информатизация, ИКТ, Закон Украины, Национальная стратегия, приказ МОН Украины.

Noskova M.V.

Lviv Polytechnic National University

REGULATORY LEGAL BASE FOR USE OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN EDUCATION OF UKRAINE

Summary

The article provides an analysis of legislative acts of Ukraine, adopted during the period of independence, which regulate the process of using information technologies in the field of education. The main priorities, goals and objectives of informatization of education are considered in accordance with the Laws of Ukraine. The directions of the informatization process of education of Ukraine for the period up to 2025, stated in the strategic normative documents are determined. The problems of introduction of normative acts concerning introduction of information technologies in education of Ukraine are revealed.

Keywords: informatization, ICT, law of Ukraine, National strategy, order of the Ministry of Education and Science of Ukraine.